

Тітова, О.А. (2024). Удосконалення інклюзивної компетентності викладача фахового коледжу в умовах сучасних викликів. In: Кюрчев, С.В., Радкевич, В.О., Кюрчев, В.М. (eds) Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації: матер. V Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (Запоріжжя, 29-31 травня 2024 р.). Запоріжжя, ТДАТУ, 309-314.

УДК 376-056

Секція 5

Олена Тітова

доктор педагогічних наук, професор
завідувач лабораторії науково-методичного
супроводу підготовки фахівців у
коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація

Дослідження присвячено проблемі розвитку інклюзивної компетентності викладачів закладів фахової передвищої освіти в умовах впровадження принципів універсального дизайну в освіті. Проаналізовано підходи до визначення принципів, на яких має базуватися універсальний дизайн в освіті. Обґрунтовано діяльність викладача, що має забезпечити безбар'єрність освітнього процесу у фаховому коледжі.

Ключові слова: професійна компетентність викладача фахового коледжу, універсальний дизайн в освіті, безбар'єрність, інклюзія, особливі освітні потреби.

Abstract

The study was devoted to the problem of the development of the college teacher's inclusive competence in the context of implementing the universal design for learning principles. Approaches to determining the principles on which universal design for learning should be based are analyzed. The teacher's activity, which should ensure a barrier-free educational process in the vocational college, is substantiated.

Keywords: college teacher's professional competence, universal design for learning, barriers to learning, inclusion, special educational needs.

У глобальному масштабі проблема розвитку професійної компетентності викладача займає важливе місце серед питань розвитку професійної освіти, особливо в процесі переходу до інклюзивної системи. Ідеї інклюзії передбачають, що кожна особа повинна мати доступ до навчання, а заклади освіти мають створити таке середовище, де ефективно реалізуються принципи універсального дизайну [5]. Відповідно викладачі мають бути здатними реалізовувати ці принципи, ґрунтуючись на своїх переконаннях і знаннях, обирати потрібні інструменти, оскільки вони є ключем до розвитку інклюзивної практики, коли в аудиторії створюються комфортні умови навчання різноманітних здобувачів освіти, зокрема з особливими потребами. Інклюзивний вектор в освіті спрямовано на залучення все більшої кількості здобувачів, забезпечуючи їхні можливості професійного розвитку та реалізації [3].

Інклюзивна компетентність викладача визначається як складова професійної компетентності, що дозволяє педагогу ефективно здійснювати професійні функції у сфері інклюзивної освіти, з урахуванням індивідуальних потреб студентів [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Інклюзивна компетентність розглядається як інтегральна характеристика педагога [2], що передбачає наявність знань і умінь, необхідних для ефективного викладання в умовах інклюзивного навчання [7], створення умов для розвитку й саморозвитку здобувачів освіти з особливими потребами [4] у безбар'єрному середовищі [10].

Зарубіжні вчені пропонують оцінювати безбар'єрність освітнього середовища за показниками APTD (Accessibility, Processes, Training, Demand), пов'язаних з оцінкою доступності освітнього середовища закладу освіти, інклюзивного освітнього процесу, який забезпечується викладачами на занятті, організація постійного професійного зростання педагогічних працівників, формування і розвитку цінності різноманітності, що визначається потребою суспільства [9; 11].

Одним з шляхів удосконалення інклюзивної компетентності викладача фахового коледжу в умовах сучасних викликів є опанування та впровадження універсального дизайну в освіті (Universal Design for Learning, UDL), підходу до викладання та навчання, який забезпечує рівні можливості досягти успіху для усіх здобувачів. Варто наголосити, що хоча у назві підходу використовується слово «універсальний» і може здатися що універсального дизайну в освіті – це пошук одного способу навчання для всіх студентів, насправді у цьому підході використовується протилежна ідея. Метою універсального дизайну в освіті є використання різноманітних методів навчання для усунення будь-яких перешкод (бар'єрів) в освітньому процесі. Йдеться про розвиток гнучкості, завдяки чому можна відповісти на потреби кожної людини, підсилити сильні сторони, нівелювати будь-які прояви різниці між здобувачами, підтримати їхні потенціали [12].

В контексті впровадження універсального дизайну в освітній процес фахового коледжу вдосконалення інклюзивної компетентності викладача буде спрямовано на розвиток умінь розроблювати навчальні програми, які надають усім студентам рівні можливості навчатися. Від викладача очікується здатність формулювати відповідні навчальні цілі, підбирати методи, розроблювати навчальні матеріали, засоби оцінювання, які підходять для всіх. Зусилля викладача спрямовуються не лише на пошук єдиного, універсального рішення, а на застосування досить гнучких підходів, які можна налаштовувати та коригувати відповідно до потреб здобувачів фахової передвищої освіти.

Коли йдеться про принципи універсального дизайну в освіті, необхідно брати до уваги два існуючі підходи. Перший передбачає імплементацію 7 основних принципів універсального дизайну (розроблених у 1997 році робочою групою архітекторів, дизайнерів продуктів, інженерів та дослідників екологічного дизайну під керівництвом Рональда Мейса в Університеті штату Північна Кароліна NCSU [13]), що були адаптовані для освітнього процесу (принцип рівності та доступності середовища для кожного; гнучкість у використанні середовища; простота та інтуїтивність використання незалежно від

досвіду, рівня освіти користувачів, мовленнєвого рівня та віку; сприйняття інформації, незважаючи на сенсорні можливості користувачів; терпимість до помилок користувачів – дизайн зменшує можливі наслідки несподіваних і ненавмисних дій; не призводить до втоми – дизайн розраховано на незначні фізичні ресурси користувачів; наявність необхідного простору при різних підходах до навчання, незважаючи на фізичні особливості та мобільність користувача [6].

Інший підхід використовує 3 основні принципи, які базуються на дослідженнях нейронауки, і забезпечують базу для управління інклюзивним освітнім процесом [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Принцип I: Representation (The *what* of learning) – Представлення («що» використовувати для навчання) передбачає забезпечення кількох засобів представлення навчального матеріалу. Викладач має забезпечити можливість студента вибирати способи та засоби, за допомогою яких вони сприймають інформацію (підручники, аудіофайли, цифрові книги, зображення, відео, інфографіка тощо). *Мета* цього принципу: дозволити студентам мати більше доступних ресурсів та бути більш обізнаними.

Принцип II: Action and expression (The *how* of learning) – Дія та вираження («як» навчатися), полягає у забезпеченні різних видів навчально-пізнавальної діяльності студентів та способів відтворення результатів цієї діяльності. Студенти відрізняються тим, як вони можуть орієнтуватися в навчальному середовищі та висловлювати те, що вони знають. Цей принцип універсального дизайну в освіті передбачає можливість студента демонструвати знання з предмету у різний спосіб, а також він стосується процесу цілепокладання для студентів, яким викладач допомагає сформулювати цілі навчання та скеровує здобувачів, підтримуючи моніторинг їхнього власного прогресу. Мета – допомогти студентам стати більш впевненими та цілеспрямованими.

Принцип III: Engagement (The *why* of learning) – Залучення («навіщо» навчатися) потребує забезпечення різноманітних засобів залучення студентів до навчально-пізнавальної діяльності. Студенти помітно відрізняються за

способами, якими вони можуть бути залучені або мотивовані до навчання, а також як взаємодіють з викладачем та іншими студентами. Цей принцип охоплює ідеї мотивації, спираючись на інтереси та потреби студентів, передбачає допомогу студентам в ідентифікації причин вивчати те, що вони вивчають, актуальності навчального матеріалу для їхнього життя та майбутньої професії, допомогу у самомотивації та саморефлексії. Метою цього принципу є мотивація студентів до навчання.

Орієнтація на педагогічної діяльності викладача фахового коледжу на зазначені принципи універсального дизайну в освіті вимагає постійного професійного розвитку, зокрема в аспектах інклюзивної компетентності, що в перспективі має забезпечити право кожної людини на повноцінне навчання, особистісний розвиток, реалізацію у професії.

Список використаних джерел

1. Баранецька О., Дембіцька С. Зміст інклюзивної компетентності викладача вищої школи. *Орликіана-2021: проблеми та перспективи сучасної освіти* : матеріали наук.-практ. симпозиуму (м., Миколаїв, 13 жовтня 2021 р.). Миколаїв ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика», 2021. С. 137–140.
2. П'ятакова Т.С. Розвиток інклюзивної компетентності вчителя: швейцарський досвід. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2012, Вип. 1(11). С. 93–98. <https://doi.org/10.31499/2306-5532.1.2012.18691>.
3. Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу : монографія / О. А. Тітова, П. Г. Лузан, Т. М. Пащенко, І. А. Мося', А. В. Остапенко, О. Ю. Ямковий. За наук. ред. О. А. Тітової. Київ: ІПО НАПН України, 2023. 272 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/738694>
4. Соловей Т.В., Чайковський М.Є. Змістовні компоненти професійної компетентності соціального працівника інклюзивного закладу освіти. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*: збірник наукових праць/ ред. М.Є. Чайковський,

- А.В. Галімов. Хмельницький: ХІСТ. 2013. Вип. 1(7). С 220–224.
5. Універсальний дизайн в освіті: посібник / Під заг. ред. Н. З. Софій. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 76 с. URL: <https://center-prpp.ck.ua/wp-content/uploads/2021/07/UniversalniyDizain.pdf>
 6. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів : навчально-методичний посібник. Київ, 2018. 174 с. URL: http://posibnyk.nus.org.ua/wp-content/uploads/HANDOUT-for-trainers_TOT-Sept-2018_corrected-final1-new.pdf
 7. Фіголь Н.А. Інклюзивна компетентність педагога: теоретичний аспект. *Індивідуальність Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи: збірник наукових праць*. Випуск 77. 2020. Київ: Видавничий дім «Гельветика». С. 199-202. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.77.44>
 8. CAST. Universal Design for Learning Guidelines version 3.0. 2024. URL: <https://docs.google.com/document/d/1wWtjcHUKTnpa5ODcXfAGN9J0x6bc5mA-PCwtb7ZfaUA/edit#heading=h.vhizgcy559g0>
 9. González Castellano N., Cordon Pozo E., Colmenero Ruiz M.-J. University professors and the inclusion of students with special educational needs in higher education: proposal and validation of a measurement scale. *International Journal of Inclusive Education*, 2022. P. 1–23. <https://doi.org/10.1080/13603116.2022.2134474>
 10. Li L., Rupp A. Conceptualizing Teacher Agency for Inclusive Education: A Systematic and International Review. *Teacher Education and Special Education*, 44(1), 2021. P. 42-59. <https://doi.org/10.1177/0888406420926976>
 11. McKay L. Beginning teachers and inclusive education: frustrations, dilemmas and growth. *International Journal of Inclusive Education*, 20(4), 2016. P. 383–396. <https://doi.org/10.1080/13603116.2015.1081635>
 12. What is Universal Design for Learning (UDL)? / A. Morin. URL: <https://www.understood.org/en/articles/universal-design-for-learning-what-it-is-and-how-it-works>

13.The 7 Principles. 2024 CEUD. URL: <https://universaldesign.ie/about-universal-design/the-7-principles>